شوخی با برنامه‌های ماهواره‌ای به بی‌بی‌سی رسید

چقدر با انصافی بی‌بی‌سی!

سیدمهدی موسوی‌تبار
روزنامه‌نگار

«مادرم، فقط بیست هزار دلار»؛ این دیالوگ ماندگاری بود که مهران مدیری در برنامه طنز «بمب خنده» گفت و در ذهن‌ها ماند. برنامه‌ای که در سال ۸۹ منتشر شد و آیتم‌های شوخی با برنامه‌های ماهواره‌ای توسط بازیگرانی که عموما با مدیری کار می‌کردند، ساخته شدند. شاید این برنامه را بتوان اولین نوع از این برنامه‌ها لقب داد. بعد از بمب خنده چند برنامه دیگر با این ساختار درست شدند که البته توفیق بمب خنده را نداشتند. «سیگنال موجود است» هم مجموعه‌ای تلویزیونی به کارگردانی مهدی مظلومی بود که در سال ۱۳۹۳ پخش شد. این سریال در ابتدا قرار بود از شبکه ۳ سیما پخش شود، اما به‌دلیل اختلافات تهیه‌کننده و مدیران سیما در قالب شبکه خانگی توزیع شد. البته بعدها و در یک اتفاق عجیب و در اردیبهشت ۱۳۹۶، این مجموعه از شبکه نسیم پخش شد. داستان این مجموعه تلویزیونی درباره جوانی بود که علاقه به خوانندگی دارد و در هیچ‌کدام از سبک‌های موسیقی موفق نمی‌شود و نهایتا برای خوانندگی به خارج از کشور سفر می‌کند. این مجموعه سعی داشت تصویری از آنچه در شبکه‌های ماهواره‌ای می‌گذشت را ارائه کند. حالا مدتی است که برنامه‌ای با عنوان «بخش خبری دی‌بی‌سی» در فضای مجازی منتشر شده است. آیتمی که در اینستاگرام و تلگرام منتشر شده و در این مدت کوتاه توانسته مخاطبان زیادی هم جذب کند. برای موفقیت نسبی این برنامه دلایلی را می‌توان برشمرد، اما انتخاب درست اسم برنامه، وجود لحن و زبان شبیه به بخش بی‌بی‌سی فارسی و نبود اغراق در بیان ضعف‌ها و نقص‌های برنامه از مهم‌ترین عوامل دیده شدن این برنامه هستند. بازی با اسامی مجریان و گزارشگران اصلی و استفاده به اندازه از طنز و نه هجو باعث شده که با برنامه‌ای جدی در حوزه طنز روبه‌رو شویم. استفاده از چهره‌های غیرمشهور و تسلط آنها بر آنچه باید انجام دهند هم فعلا توانسته آزمون موفقیت‌آمیزی را سپری کند.

دوست کلاه‌قرمزی

انتخاب عنوان دقیق و جذاب برای یک برنامه در دیده شدنش نقش عمده‌ای دارد. «دی‌بی‌سی» یک انتخاب هوشمندانه است. «دی‌بی» یا «دیو» کاراکتری بود که در مجموعه کلاه‌قرمزی و پسرخاله وجود داشت و البته خیلی پیش از آن در شاهنامه جناب فردوسی. «دی‌بی» همه‌چیز را وارونه می‌فهمد و وارونه نیز عمل می‌کند مثلا اگر به او بگویی بخوابد بیدار می‌ماند و اگر بگویی بیدار باش، می‌خوابد. همین‌طور هر کاری که بگویی نکند را می‌کند و بالعکس. یکی از مشهورترین جمله‌های او «ازت متنفرم» است که با احساسی عمیق می‌گوید و منظورش این است که «دوستت دارم». حالا این دی‌بی با این مشخصات از نظر آوایی به بی‌بی‌سی نزدیک است و ترکیب جذابی به‌وجود آورده است. رفتار این دیو شبیه به نوع عملکرد بی‌بی‌سی در گزینش و پخش اخبار است. اخبار کرونایی و تفاوت و تناقض در پوشش این اخبار در ایران و غیرایران سوژه اصلی قسمت‌های اولیه این برنامه بود.

لحن و زبان شبیه

اگر بخش‌های خبری بی‌بی‌سی فارسی را چند روز متوالی دیده باشید پس از مدتی بدون اینکه چشمان‌تان را باز کنید و از روی صدا و لحن، متوجه خواهید شد که کدام مجری و گزارشگر داخلی، خواننده خبر یا گزارش هستند. صداهایی که هر کدام ویژگی‌های خود را دارند و فراز و فرودهای صوتی خودشان را. این مکث‌ها و تغییر صداها به بهترین شکل ممکن در دی‌بی‌سی فارسی شبیه‌سازی شده است. حتی در نثر گزارش و تنظیم خبرها هم چنین دقتی لحاظ شده است. این شباهت به قدری است که برخی از فالوورهای صفحات اینستاگرامی به گمان اینکه بی‌بی‌سی فارسی است به این بخش خبری فحش می‌دهند و از بی‌انصافی‌شان انتقاد می‌کنند. بازی با اسامی مجریان هم جالب است. مثلا سیاوش اردلان به سیاوش ارغوان تبدیل شده و کسری ناجی هم به کسری حاجی. این بازی با اسامی البته نهایتا از یک جاگذاری حروف بالاتر نرفته و قدرت شخصیت صداها آنقدر زیاد است که دیگر کسی حواسش به اسامی نباشد. استفاده صحیح از تصاویر آرشیوی و صداگذاری‌های جذاب هم باعث به‌وجود آمدن یک فضای واقعی برای بخش خبری شده است. فضایی که به انتقال طعنه‌ها و کنایه‌ها کمک می‌کند. دی‌بی‌سی فارسی تا الان برنامه موفقی بوده است. اما ذکر چند نکته برای بهتر شدن این برنامه خالی از لطف نیست. چشم‌انداز این برنامه مشخص نیست. قرار است مثلا در قسمت چهلم چه فرقی با قسمت اولش بکند؟ برنامه‌هایی که قسمت‌های اولیه‌شان موفق بودند همیشه این خطر در کمین‌شان است که بعد از گذشت چند قسمت و مرور زمان افت کنند و در انتها فراموش شوند. تلاش کردیم با عوامل این برنامه گفت‌وگو کنیم. با وجود قول‌هایی که داده شد و نبود تمایل در ابتدا برای مصاحبه اما درنهایت گفت‌وگوی کوتاه و درقالب طنزی با این گروه انجام شد که در ادامه می‌آید. مصاحبه‌ای که شاید اطلاعات دقیقی درباره عوامل سازنده این برنامه به مخاطب نمی‌دهد، اما خواندنش خالی از لطف نیست.

گفت‌وگوی طنز با عوامل دی‌بی‌سی

متاسفانه بی‌بی‌سی از دی‌بی‌سی کپی می‌کند

ایده ساخت دی‌بی‌سی از کی و کجا آمد؟

از اتاق فکر دی‌بی‌سی! دی‌بی‌سی یک رسانه مستقل فارسی‌زبان است که در اتاق فکر آن اندیشمندانی از حسینیه هنر مشهد تا اندیشکده بین‌المللی ادیان در لاس‌وگاس و تورنتو و بوستون و پراگ حضور دارند.

چند نفر عوامل دارید و ساخت هر قسمت چقدر طول می‌کشد؟

بخش خبری دی‌بی‌سی فارسی قسمت کوچکی از بنگاه رسانه‌ای دی‌بی‌سی است که شامل کارکنان خبره‌ای مثل سیاوش ارغوان، کسری حاجی و کارشناسان اختصاصی زیادی از جمله دکتر الیاس احتشام، اردشیر بابکان، دکتر قادر زرین، دکتر مینا قجر و دکتر منوچهر خردمند است. تولید یک بخش خبری برای تیم دی‌بی‌سی کار چندان پیچیده و زمان‌بری نیست و هر زمان اراده کرده‌ایم یک قسمت تولید شده، به این فرآیند تولید سریع در ایران کن‌فیکون می‌گویند.

چه زمانی برای بررسی و تقلید لحن و زبان ویژه اخبار بی‌بی‌سی فارسی صرف شد؟

دی‌بی‌سی شعبه هیچ بنگاه خبری دیگری نیست و این تصور غلطی است که به‌وجود آمده، حتی متاسفانه شاهد کپی‌برداری و تقلید ناشیانه یک شبکه بریتانیایی آماتور به‌نام بی‌بی‌سی از دی‌بی‌سی هستیم.

خودتون فکر می‌کنید دلایل موفقیت برنامه‌تان چه بوده است؟

اگر DBC موفق نمی‌شد باید دنبال دلیل می‌گشتید. موفقیت یک برنامه حرفه‌ای که BBC دنبال تقلید از آن است نیاز به استدلال پیچیده‌ای ندارد.

چقدر احتمال دارد که این برنامه از تلویزیون پخش شود و صحبت‌هایی شده است؟

در حال بررسی پیشنهادهای رسیده از تلویزیون‌های جهان از جمله نیوزیلند، آدلاید، سن پطرزبورگ، گلاسکو، مینیاپولیس و دانشگاه آزاد اسلامی ششتمد هستیم.

هزینه‌های ساخت این برنامه از کجا تامین می‌شود؟

هزینه‌های برنامه از طریق اختلاس، ارتشا، گدایی، کلاهبرداری و همه شیوه‌های مشروع و قانونی دیگر تامین می‌شود.

چند قسمت تهیه کردید و قرار است این کار تا چه زمانی ادامه داشته باشد؟

تا ساخت‌وساز استودیوی جدیدمان در جنب حسینیه کاخ‌سفید فعلا در جمهوری اسلامی ایران به فعالیت‌مان ادامه می‌دهیم.

نگاهی تحلیلی به یک نمونه از خبر ساعت ۶ عصر شبکه بی‌بی‌سی فارسی

چرایی شباهت «دی‌بی‌سی» به «بی‌بی‌سی فارسی»

«دی‌بی‌سی‌نیوز»، هجویه‌ای تصویری بر اخبار ساعت ۶ عصر شبکه بی‌بی‌سی فارسی است. حدود یک ماه است که کلیپ‌های دی‌بی‌سی‌نیوز در بستر اینترنت منتشر می‌شود و آنچنان فضای طراحی شده در آن شبیه برنامه‌های بی‌بی‌سی فارسی است که مخاطبانش در برخورد اول این هجویه را با نمونه واقعی اشتباه می‌گیرند. اما اجرای برنامه‌های خبری بی‌بی‌سی فارسی در فرم گزارش و تحلیل خبر چگونه است که کپی کاری دی‌بی‌سی‌نیوز باعث شباهت و حتی اشتباه مخاطبانش می‌شود. در یک نمونه، به بررسی یکی از قسمت‌های مشروح خبر ۶ عصر شبکه بی‌بی‌سی فارسی پرداختیم. این نمونه تحلیلی، شکل و محتوایی از خبر چهارشنبه سوم اردیبهشت‌ماه است. روزی که بی‌بی‌سی فارسی باید خبر پرتاب اولین ماهواره ایران توسط سپاه پاسداران را اعلام کند. در این گزارش توالی برنامه‌ها، شیوه ارائه خبر، روی خط آمدن میهمان‌های ویدئویی و محور سوالات و گزارش خبرنگاران، تحلیل و بازخوانی شده است.

شیوه‌ای که برای ارائه سرخط خبرها طراحی شده، به این صورت است؛ قابی که بسته شده، مدیوم شاتی از گوینده خبر است. گوینده در وسط کادر قرار گرفته و مستقیم به دوربین نگاه می‌کند. در نمای پس‌زمینه دفتر تحریریه بی‌بی‌سی فارسی دیده می‌شود. اولین جمله گوینده با حالت جدی این است «سرخط خبرها» و بعد تصویر کات می‌خورد به تصاویر سرخط خبر: خبراول) تصاویر: موشک نور را در آسمان نشان می‌دهد. زیرنویس: ماهواره نظامی ایران. صدای گوینده: پرتاب اولین ماهواره نظامی ایران به فضا (مکث) سپاه پاسداران می‌گوید عملیات موفق بوده است. خبردوم) تصاویر: پرستاران و پزشکان داخل بیمارستان که از بیماران مبتلا به کرونا مراقبت می‌کنند. زیرنویس: کرونا در جهان. صدای گوینده: آمار جهانی مبتلایان به کرونا از ۲/۵ میلیون نفر گذشت (مکث) شمار جانباختگان به ۱۸۰ هزار نفر نزدیک می‌شود. خبرسوم) تصاویر: زنی ماسک به‌صورت زده و بلندگو به‌دست گرفته است و نیم‌تنه‌اش از پنجره ماشین بیرون آمده و شعار عربی می‌دهد. مردی که پرچم لبنان به‌دست دارد روی سقف یک ماشین ایستاده و فریاد می‌زند تصویر محو می‌شود و زنی را نشان می‌دهد که ماسک سیاهی روی صورت دارد و با چشمانی حیران از ماشین بیرون آمده است. زیرنویس: کرونا و اعتراض‌ها در لبنان و عراق. صدای گوینده: درد نان یا ترس جان (مکث) در بحبوبه کرونا معترضان در عراق و لبنان به خیابان‌ها برگشتند. خبرچهارم) تصاویر: زنی که چادر به‌سر دارد و یک دستش نان است و همراه با دخترش در میان آوارهای ساختمانی قدم می‌زنند. تصاویر پشت‌سرهم می‌آید و زنان زیادی را با همین وضعیت نشان می‌دهد که وسط یک شهر مخروبه (شبیه حلب سوریه) قدم می‌زنند و مردانی که پشت سر آنها با مواد ضدعفونی کننده در حال پاکسازی شهر مخروبه هستند. زیرنویس: کرونا و گسترش فقر و گرسنگی. صدای گوینده: و تشدید فقر و گرسنگی (مکث) جهان در آستانه فاجعه بشری در پی شیوع ویروس کرونا (مکث) سازمان ملل خواستار اقدام فوری جامعه جهانی شد.

بعد از پخش آنونس افتتاحیه، بخش دوم خبر شروع می‌شود. در آنونس ساختمان بی‌بی‌سی در شهر لندن و دفتر تحریریه بی‌بی‌سی فارسی نشان داده می‌شود. تصویر از دور گوینده خبر و فضای استودیوی خبر را نشان می‌دهد. گوینده خبر در حال مرتب کردن کاغذهای خبر است که دوربین نمای نزدیک از او را نشان می‌دهد و سر را بلند و به دوربین نگاه می‌کند. دوربین به گوینده خبر نزدیک می‌شود. سلام و خوشامدگویی. زیرنویس خبر از همین جا به کادر اضافه می‌شود و سرخط خبرهای ایران و جهان قرار می‌گیرد. گوینده مشروح اخبار را شروع می‌کند: خبر اول درخصوص پرتاب اولین ماهواره نظامی ایران به فضاست. کمتر از ۱۰ ثانیه خبر پرتاب ماهواره به فضا به نقل از رسانه‌های داخلی ایران خوانده می‌شود. بلافاصله توئیت تهدیدآمیز دونالد ترامپ خوانده می‌شود. ترامپ، سپاه را تهدید کرده که هر قایق ایرانی به ناوهای آمریکایی در خلیج‌فارس نزدیک شود، منهدم خواهد شد. تصاویر ترامپ را حین سخنرانی نشان می‌دهد. بعد از آن تصاویر مشهور یک هفته قبل از آن را نشان می‌دهد که قایق‌های سپاه تا نزدیکی ناوهای آمریکایی آمدند. این بخش از خبر ۶ عصر بی‌بی‌سی فارسی درجهت بازتولید، ترویج و القای ایدئولوژی‌های نظام حاکم جهانی است.

بعد از خواندن خبر، دوربین به داخل استودیو می‌آید و ارتباط ویدئویی با بهمن کلباسی، خبرنگار بی‌بی‌سی در نیویورک برقرار می‌شود. طرح سوال این است؛ هر دو کشور درگیر مساله کرونا هستند، اما چرا تنش‌ها بین ایران و آمریکا کاهش نداشته است؟ محوریت پاسخ‌های کلباسی بدون اشاره به پرتاب اولین ماهواره ایرانی به آسمان، به این صورت است که رفتار سپاه در کنار ناوهای آمریکایی غیرحرفه‌ای بوده و ادامه این رفتارها باعث واکنش آمریکایی‌ها خواهد شد.

میهمان دوم مهدی طلعتی، کارشناس مسائل دفاعی از سوئیس است که ارتباط ویدئویی دارد. طرح سوال این است؛ سپاه اعلام کرده که توانسته ماهواره را در مدار قرار دهد. فکر می‌کنید که این اقدام ایران می‌تواند سطح تنش‌ها بین ایران و آمریکا را افزایش دهد؟ پاسخ طلعتی به این صورت است که تهدیدات پیشین آمریکا نسبت به اقدامات موشکی ایران بازخوانی می‌شود. سوال دوم از کارشناس دفاعی درمورد ویژگی این ماهواره است. طلعتی می‌گوید که اطلاعات دقیقی منتشر نشده است، اما این ماهواره اطلاعات استراتژیک را جمع‌آوری می‌کند و بیشتر یک ماهواره جاسوسی است.

خبردوم مربوط به آمار جهانی مبتلایان به کرونا است. گوینده توضیحاتی اجمالی از گزارش پیش‌رو می‌دهد؛ خبرهای مبارزه با شیوع کرونا در کشورهای آمریکا، آلمان و اسپانیا خوانده می‌شود. او گزارشگر را معرفی می‌کند و گزارشی از ژیارگل پخش می‌شود. تصاویر آرشیوی است. آخرین آمار مبتلایان به کرونا و فوت‌شدگان بر اثر این بیماری ارائه می‌شود. در گزارش از تلاش‌های سیاستمداران و پزشکان اروپا و آمریکا برای مبارزه با شیوع کرونا خبر می‌دهد. اما گزارشگر در بخش پایانی گزارش، سراغ ترکیه می‌رود و می‌گوید که تعداد مبتلایان در این کشور از چین هم بیشتر شده است. همچنین افرادی هم در ترکیه دستگیر شدند چون آمار رسمی دولت ترکیه درخصوص مبتلایان کرونا را به چالش کشیدند. در این بخش به ماه مبارک رمضان و تجمع مسلمانان در روزهای این ماه اشاره می‌شود و اینکه مردم پاکستان با محدودیت تجمعات مذهبی مقاومت می‌کنند. آخرین جمله گزارشگر این است: در ماه رمضان مردم بیشتر در اماکن مذهبی جمع می‌شوند. این تجمعات می‌تواند محیطی مناسب برای شیوع کرونا باشد.

خبرسوم به اعتراض‌ها در عراق و لبنان در بحبوحه کرونا اختصاص دارد. گوینده خبر توضیحات اجمالی از گزارش پیش‌رو ارائه می‌دهد. گزارشگر را معرفی می‌کند و نفیسه کوهنورد گزارشش را که همراه با تصاویر آرشیوی است، می‌خواند. محور گزارش این است: کشورهای لبنان و عراق پیش از شیوع کرونا شاهد اعتراضات دولتی بودند، ولی به‌دلیل قرنطینه و کرونا این اعتراضات محدود شده بود. گزارشگر می‌گوید حالا با دور شدن خطر کرونا این اعتراضات از سرگرفته شده است. در این گزارش با برخی از معترضان لبنانی گفت‌وگو می‌شود. موضوع اعتراضات لبنان، فساد اقتصادی دولت اعلام می‌شود و اینکه کشور لبنان قبل از کرونا هم دچار ورشکستگی اقتصادی بود و حالا وضعیت برای این کشور بدتر هم خواهد شد. معترضی می‌گوید من اگر کرونا نگیرم باز هم به‌خاطر گرسنگی می‌میرم، پس بهتر است اینجا ایستاده بمیرم. بخش دوم این گزارش به اعتراضات بغداد اشاره می‌کند که همراه با خشونت بوده است. در بخشی از این گزارش به سابقه این اعتراضات اشاره می‌شود که برخی از شعارها علیه ایران بوده است و بیش از ۴۰۰ نفر در آن کشته شده‌اند. خبر چهارم در مورد سقوط قیمت نفت و تاثیرات آن بر اقتصاد ایران و جهان است. این گزارش خبری در سرخط خبرها نیامد و شروع گزارش این است؛ دولت ایران اعلام کرده که سقوط قیمت نفت برای همه صادرکنندگان مشکل درست کرده اما به‌دلیل کاهش اتکا به صادرات نفتی در ایران این خسارت‌ها کمتر است. گزارشی از بهرنگ تاجدین پخش می‌شود. یک گزارش مقایسه‌ای که به این صورت تنظیم شده؛ تصور می‌شود کشورهایی که تحریم هستند دچار بحران اقتصادی ناشی از سقوط قیمت نفت نخواهند شد. اما وضعیت ایران به‌لحاظ تحریم‌های آمریکا بدتر از کشور ونزوئلا نیست.

در این بخش از گزارش با یک تحلیلگر اقتصادی ونزوئلایی گفت‌وگو می‌شود. او می‌گوید که تولید نفت ونزوئلا در روز به کمتر از ۷۰۰ بشکه رسیده و چون خریداری ندارد، مجبور است که نفتش را با تخفیف بفروشد. این وضعیت صنعت نفت ونزوئلا است که برای آن کشور مشکل ایجاد کرده است.

خبر پنجم به فقر و گرسنگی در مناطق جنگی در پی شیوع کرونا اختصاص دارد. کاوون خموش، گزارشگر افغانستانی از سختی معیشت خانواده‌های کارگری در کابل می‌گوید. محدودیت ناشی از قرنطینه در افغانستان باعث سختی معاش کارگران روزمزد شده است. در گزارش زنان افغانستانی برقع‌پوش جلوی دوربین می‌آیند که با ضجه از گرسنگی بچه‌هایشان می‌گویند. تصاویر صف دریافت کمک غذایی را نشان می‌دهد و گزارشگر می‌گوید: خبری از فاصله‌گیری اجتماعی نیست. گویا ترس از گرسنگی بیشتر از ترس از بیماری کروناست.

بخش خبری بی‌بی‌سی فارسی، با رویکرد توجیه وضعیت موجود در غرب، به‌صورت فعالانه ارزش‌ها و خط‌مشی‌های نظام حاکم در کشورهای غربی را دنبال می‌کند. در گزارش به تلاش‌های برنامه جهانی غذای سازمان ملل اشاره می‌شود و محموله‌های غذایی را نشان می‌دهد که به کشور جنگ‌زده سودان جنوبی فرستاده می‌شوند و در بخش پایانی گزارش هم سراغ صف طولانی کمک‌های غذایی در شهرهای جنگ‌زده سوریه می‌رود.